

Türkiye'de Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketliliğin Meslekler Üzerinden Ölçümü

Özdemir, Caner

Veröffentlichungsversion / Published Version

Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Özdemir, C. (2020). Türkiye'de Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketliliğin Meslekler Üzerinden Ölçümü. *Journal of Economy Culture and Society*, Suppl. 1, 59-77. <https://doi.org/10.26650/JECS2019-0053>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY-NC Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY-NC Licence (Attribution-NonCommercial). For more information see: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

Journal of Economy Culture and Society

ISSN: 2602-2656 / E-ISSN: 2645-8772

Araştırma Makalesi / Research Article

Türkiye’de Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketliliğin Meslekler Üzerinden Ölçümü

Measurement of Social Stratification and Mobility in Turkey Through Occupations

Caner ÖZDEMİR¹

¹Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Bölümü, Zonguldak, Türkiye

ORCID: C.Ö. 0000-0003-2632-1438

Corresponding author:

Caner ÖZDEMİR,
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Çalışma
Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü,
Zonguldak, Türkiye
E-mail: canerozdemir@beun.edu.tr

Submitted: 18.06.2019

Revision Requested: 19.09.2019

Last Revision Received: 30.12.2019

Accepted: 04.01.2020

Published Online: 10.02.2020

Citation: Ozdemir, C. (2020). Türkiye’de toplumsal tabakalaşma ve hareketliliğin meslekler üzerinden ölçümü. *Journal of Economy Culture and Society, Supp(1)*, 59-77. <https://doi.org/10.26650/JECS2019-0053>

Öz

Türkiye’de toplumsal tabakalaşma üzerine yapılan nicel çalışmaların sayısı uluslararası literatürle karşılaştırıldığında çok sınırlı kalmıştır. Bu durumun en önemli sebeplerinden birisi veri yetersizliğidir. Bu çalışmada meslek temelli tabakalaşma ölçekleri kullanılarak Türkiye’de toplumsal tabakalaşmanın mevcut durumunun, mesleki statüyü etkileyen faktörlerin ve toplumsal hareketliliğin değişiminin halihazırdaki verilerle tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla çeşitli sınırlılıklarına rağmen 2009 tarihli Uluslararası Sosyal Tarama Programı (ISSP), 2010 tarihli TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması ve 2012 tarihli TÜİK Yetişkin Eğitimi Araştırması verilerindeki meslek bilgileri kullanılarak örneklemdeki bireylerin mesleki statüleri ve tabakalaşma hiyerarşisindeki konumları farklı kuramsal kavramlaştırmalara dayanan EGP, ISEI ve CAMSIS ölçeklerine göre ayrı ayrı hesaplanmıştır. En küçük kareler regresyon modelleri ve çoklu kategori lojistik regresyon modelleri analizlerinde ebeveyn mesleki statüsü, birey eğitim düzeyi ve ebeveyn eğitim düzeyinin bireyin mesleki statüsü üzerindeki etkisinin tüm verisetleri ve ölçeklerde anlamlı olduğu bulunmuştur. Ayrıca, çok düzeyli modelleme analizlerinde ebeveyn mesleki statüsünün birey mesleki statüsü üzerindeki etkisinin genç kuşaklarda azaldığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar uluslararası literatürdeki bulgularla büyük ölçüde paralellikler göstermektedir. Yapılan analizlerde yukarı hareketlilik imkanlarının artma eğiliminde olduğu gözükse de daha kesin yargılara varabilmek için hem örneklemi hem ölçüm araçları Türkiye’de toplumsal hareketlilik düzeyini ölçmek üzere tasarlanmış ebeveyn ve birey eğitim ve meslek durumlarını doğrudan ölçen hedefe yönelik araştırmalara ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal tabakalaşma, toplumsal hareketlilik, mesleki statü, çok düzeyli modelleme, ikincil veri analizi

ABSTRACT

In Turkey, the number of quantitative studies on social stratification has been low for years. This is mostly due to a lack of available data. In this

paper, it is aimed to investigate the status of social stratification in Turkey, the effects on occupational status and the change in social mobility through the analysis of secondary data. To this end, datasets from International Social Survey Programme dated 2009, TURKSTAT Household Labor Force Research dated 2010 and TURKSTAT Adult Education Research dated 2012 have been analysed despite their shortcomings. Occupational status scores and social stratification positions of the respondents in these surveys have been calculated according to EGP, ISEI and CAMSIS indexes which are based on distinct conceptualizations. Ordinary least squares and multinomial logistic regression models show that parental occupational status, educational level of the respondent and parental educational level have all significant effects on respondents' occupational status across all indexes and datasets. Moreover, multilevel models show that the effect of parental occupational status on respondents' occupational status is lower among younger cohorts. These results are in line with the international literature. Despite the implications towards an increase in upward mobility, in order to have more clear inferences further research should be designed to capture social mobility through direct measures of educational and occupational statuses of respondents and their parents.

Keywords: Social stratification, social mobility, occupational status, multilevel modelling, secondary data analysis

EXTENDED ABSTRACT

This study is aimed to measure social stratification in Turkey using occupation-based measures, to identify factors affecting social stratification and to investigate the change in social mobility through secondary data analysis. Despite more than a century of history of quantitative studies on social stratification and mobility in international literature, the number of studies using representative data is very limited in Turkey. First of all, the research on social stratification in Turkey have been limited to conceptual discussions on social classes. Another reason for the shortage of quantitative studies on social stratification and mobility in Turkey is the lack of available representative data that include detailed information about occupations and educational backgrounds of respondents and their parents. Despite their limitations, some datasets that have become available in recent years provide opportunities in this sense. In this paper, three different datasets that have been collected in the last decade have been analysed. These are the data from International Social Survey Programme dated 2009, TURKSTAT Household Labor Force Research dated 2010 and Adult Education Research dated 2012. For all three datasets, occupational status scores and social stratification positions are calculated for Turkish respondents using EGP, ISEI and CAMSIS indexes which depend on distinct conceptualizations. Ordinary least squares regression models and multinomial logistic regression models show that parental occupational status, respondents' education level and parental education level all have significant effects on respondents' occupational status. This result is in line with the international literature for almost all countries. The effect of education level of both the parents and respondents themselves have been found to be highly effective since Blau and Duncan. However, some studies have shown that the effects of parental occupational status and parental education on respondents' occupational status decline as a result of educational expansion, especially at the tertiary level, while some others have shown persistent effects on occupational status in other contexts. On the other hand, some scholars argued for equalizing effects of education only for bachelor's degrees. Considering the fact that, educational expansion in Turkey is relatively a new phenomenon even for the primary level, it can be expected that the strong effects of parental and individual education level on occupational status may persist for a while. Nevertheless, using multilevel modelling the change in the levels of social mobility in Turkey is also investigated in this paper. Respondents are nested within birth cohorts in a multilevel model using Adult Education Research data. In this model, ISEI scores of respondents are defined as a dependent variable and the intercept and the slope for the effect of parental occupational status are set to be random. Thus, the change in the effect of parental

occupational status on the respondents' occupational status across cohorts could be identified. Similar effects on occupational status are found for parental occupational status, respondents' education level and parental education. Furthermore, a negative correlation is calculated for the relationship between parental and individual occupational status scores, which means the effect of parental occupational status on individual occupational status is higher for cohorts that have lower parental occupational status on average. Since the mean score for parental occupational status is higher for younger cohorts, it can be concluded that there are more upward social mobility opportunities for younger cohorts. This result can be explained in reference to recent educational expansion in Turkey especially at the tertiary level and the shift from non-skilled jobs, especially in agriculture, to skilled jobs, routine non-manual jobs and to professional occupations as shown in recent studies on Turkey. However, considering the limitations of the data used in this paper, ad hoc research designed to measure the level of social mobility in Turkey is needed for further and more clear inferences.

1. Giriş

Bu çalışmanın amacı Türkiye'deki toplumsal tabakalaşmanın meslekler baz alınarak nasıl ölçülebileceğini ortaya koyup, ikincil veriler üzerinden toplumsal tabakalaşma ve hareketliliği etkileyen sosyo-ekonomik değişkenleri tespit etmektir. Uluslararası literatürde nicel toplumsal tabakalaşma ve sosyal hareketlilik araştırmalarının bir asıra yaklaşan bir geçmişi olmasına rağmen Türkiye'de bu alanda yapılmış tüm nüfusu temsil edebilecek kapsamda araştırmaların sayısı oldukça azdır. Bu eksikliğin temel sebebi sosyal sınıflar üzerine yapılan araştırmaların sınıf üzerine kavramsal tartışmalarla sınırlı kalmasının yanı sıra gerek mesleki statünün gerekse eğitim düzeyi gibi mesleki statüyü doğrudan etkileyen değişkenlerin hem birey hem de ebeveynler için ölçüldüğü Türkiye temsili nicel araştırmaların sayısının çok sınırlı kalmasıdır. Son yıllarda TÜİK tarafından yapılan bazı araştırmaların verileri eksik olmakla birlikte bu noktada önemli bir kaynak haline gelmiştir. Bu çalışmada da son on yılda toplanan çeşitli Türkiye temsili veriler üzerinden mesleki statü temelli farklı sosyal tabakalaşma ölçümleri ile Türkiye'de toplumsal hareketliliğin düzeyi ve toplumsal hareketliliği etkileyen temel sosyo-ekonomik değişkenler tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.1. Toplumsal tabakalaşma ve hareketliliğin ölçümü

Ganzeboom, Treiman ve Ultee (1991) sosyal hareketlilik çalışmalarını veri toplama, ölçme ve analiz etme yöntemlerine göre kronolojik olarak çeşitli kuşaklar altında incelemektedir. Birinci kuşak çalışmaların başlangıcı olarak Sorokin'in (1941) ilk olarak 1929'da basılan çalışması ve onu takip eden özellikle II. Dünya Savaşı sonrası çeşitli çalışmalar gösterilmiştir. 1950'li yıllarda çeşitli sanayileşmiş ülkelerde yapılan toplumsal tabakalaşma ve hareketliliği ölçmek üzere tasarlanan anket çalışmaları ile ülke düzeyinde temsil gücü olan veri setlerinin sayısı artmaya başlamıştır. Bu verileri kullanarak oluşturulan çapraz tablolar üzerinde beyaz yakalı ve mavi yakalı işler arası geçişlere odaklanan birinci kuşak araştırmaların bazıları uluslararası karşılaştırmalara da girişmiştir (Lipset, & Bendix, 1959). Birinci kuşak araştırmalarda araştırma sorusunun daha çok toplumsal hareketliliğin miktarına odaklandığı söylenebilir.

1960'larda ortaya çıkmaya başlayan ikinci nesil çalışmalar ise daha ziyade toplumsal hareketliliği etkileyen faktörlere odaklanmıştır. Bunda hem verilerin zenginleşmesinin hem de yeni istatistik analiz yöntemlerinin daha yaygın kullanılmaya başlanmasının etkili olduğu söylenebilir. Duncan (1961)'ın ABD verilerini kullanarak ortalama eğitim düzeyi ve ortalama gelir üzerinden geliştirdiği mesleki sosyoekonomik endeks (SEI) ve daha sonra Treiman (1977) tarafından geliştirilen uluslararası mesleki prestij ölçeği (SIOPS) gibi sayısal değişkenlerden oluşan ölçeklerle birlikte meslek sınıflandırmaları daha sistematik bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Yeni veri setleri, yöntemler ve ölçeklerle beraber regresyon modelleri yardımıyla detaylı hareketlilik analizleri ve ülke karşılaştırmaları yapılabilmiş, eğitim başta olmak üzere çeşitli sosyo-ekonomik değişkenlerin toplumsal hareketlilik üzerinde etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Özellikle Blau ve Duncan (1967)'ın köşe taşı çalışması ile eğitimin toplumsal tabakalaşma ve hareketlilikte oynadığı merkezi rol net bir şekilde ortaya konmuş ve daha sonra yapılan araştırmaların olmazsa olmaz değişkeni haline gelmiştir.

1970'lerin sonlarından itibaren sosyal hareketlilik çalışmalarında çok değişkenli regresyon modellerinin yerine log-lineer modellerin kullanılmasıyla beraber üçüncü kuşak çalışmalar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Hauser (1978) ve Goldthorpe (Goldthorpe, & Llewellyn, 1977) gibi isimlerin öncü çalışmaları meslek gruplarının ve toplumsal sınıfların kesikli yapısını daha doğru bir şekilde ölçtüğü gerekçesiyle toplumsal konumun işlemselleştirilmesinde sürekli mesleki statü

değişkenlerinin yerine tekrar kategorik statü ölçüklerini koymuşlardır. Böylelikle, toplumsal sınıflar arasında geçişlerin ve hareketliliğin ölçülmesi yeniden araştırmaların odak noktası haline gelmiştir. Golthorpe ve Müller tarafından yürütülen CASMIN (Sanayileşmiş Ülkelerde Toplumsal Hareketliliğin Karşılaştırmalı Analizi) projesi ve aynı adla geliştirilen ölçek ve Erikson, Goldthorpe ve Portocarero (1979) tarafından geliştirilen EGP ölçekleri kullanılarak yapılan araştırmalar (Erikson, & Goldthorpe, 1992; Kurz, & Müller, 1987; Müller, & Karle, 1993) toplumsal tabakalaşma ve hareketlilik çalışmalarını başka bir düzeye taşımıştır.

1990'lardan itibaren ise çok düzeyli modelleme, çoklu lojistik regresyon gibi istatistikî modellerin ve büyük veri setlerinde bunları çözebilecek donanım ve yazılımların dolaşıma girmesiyle çok daha derinlemesine karşılaştırmalar yapabilen hareketlilik çalışmaları ortaya çıkmıştır. İkinci kuşak araştırmalar toplumsal konumun sürekli ölçümlerini kullanarak yapılan regresyon modellerine üçüncü kuşak araştırmalar ise sınıfların kesikli ölçümüne ve log-linear modellerle tahminine ağırlık verirken dördüncü kuşak araştırmalar hem sürekli hem de kesikli ölçümleri bir araya getirerek karşılaştırmalı ve daha derinlemesine sonuçlar ortaya koymaktadır (Treiman, & Ganzeboom, 2000).

Bu noktada, toplumsal hareketlilik araştırmalarındaki metodolojik gelişmelerin sınıf ve toplumsal statü kavramlaştırmalarından bağımsız yürümediğini de hatırlatmak gerekir. Sosyolojinin kurucu babaları sayılan Marx, Weber ve Durkheim'in teorilerine dayanan farklı yaklaşımlar toplumsal konumu farklı yöntemlerle ölçmektedir. Günümüzde sıkça kullanılan bu ölçeklere baktığımızda mesleklerin hemen hemen bütün örneklerde temel işlemselleştirme aracı olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. 150 yıldır sosyoloji biliminin temel araştırma konularından birinin toplumsal tabakalaşma olması ve en temel kavramlardan birinin sınıf olmasında Marx'ın etkisi büyüktür. Ancak, Marx'ın eserlerinde sınıf kavramının nüanslarla da olsa farklı anlamlarda kullanıldığını ve kapitalist toplum yapısında kaç farklı sınıf bulunduğu dair farklı ifadeleri olduğunu tespit etmek mümkündür (Ollman, 1968). Kısmen bu nedenlerden dolayı sınıf kavramı sosyoloji literatüründe çok tartışılmakla beraber saha araştırmaları ile ölçümü sınırlı kalmıştır. Bu anlamda önemli bir istisna olarak Erik Olin Wright'ın (2000, 2016) sınıf şemaları Neo-Marksist bir sınıf kavramlaştırması ve işlemselleştirilmesi için en yaygın şekilde kabul görmüş ölçeklerdir. Marksist sınıf analizinin hem bölüşüm hem de üretim üzerindeki çelişkileri ortaya koyması gerektiğini söyleyen Wright (2014) yatırımlar, emek ve üretim üzerinde denetim seviyeleri temelinde kurduğu taksonomi ile farklı sayılarda kategorilerden oluşan çeşitli sınıf şemaları önermiştir. Marksist teorinin makro düzeydeki sınıf analizine karşılık hem Neo-Durkheimci yaklaşımların hem de II. Dünya Savaşı sonrası özellikle Amerikan sosyolojisinde yaygınlık kazanan yapısal işlevselci yaklaşımların kavramlaştırmalarından yola çıkan toplumsal tabakalaşma ölçekleri de bulunuyor. Neo-Durkheimci bir yaklaşımın örneği olarak Grusky ve Sorensen (1998) mesleki iş bölümüne odaklanan mikro sınıflar analizini önermişlerdir. Bunun yanında işlevselci teorinin mesleki prestij kavramına atıfla Treiman (1977) tarafından geliştirilen SLOPS ve Ganzeboom, de Graaf ve Treiman (1992) tarafından geliştirilen ISEI ölçekleri ise meslek sınıflandırmaları üzerinden kişilere bir mesleki statü puanı atayan sürekli ölçeklerdir ve toplumsal yapı araştırmalarında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Her ne kadar Weber'e göre sınıf sanayileşmiş toplumlar için çatışmanın ana kaynağı değilse de Weber'in 'yaşam fırsatları' kavramı da toplumsal tabakalaşma analizinde kendisine ciddi bir yer edinmiştir (Breen, 2014). Erikson, Goldthorpe ve Portocarero (1979) tarafından geliştirilen EGP ve yine Erikson ve Golthorpe'un (1992) ortaya attığı CASMIN ölçekleri Weber'in yaşam fırsatları kavramına dayanan ve pek çok sosyal araştırmada kullanılan Neo-Weberyen tabakalaşma ölçekleri olarak sıralanabilir.

Marx, Durkheim ve Weber’in klasik yaklaşımlarının güncel yorumlarından doğan kavramlaştırmaların yanında Bourdieucü sermaye kavramlaştırmalarını kullanan toplumsal tabakalaşma araştırmaları da son yıllarda dikkat çekmektedir. Savage ve arkadaşları (2013) tarafından yürütülen Britanya Büyük Sınıf Araştırması gelir ve servete odaklanan ekonomik sermaye, toplumsal bağlantı ve ağlara odaklanan sosyal sermaye ve kültürel ürün ve etkinlik tüketimine odaklanan kültürel sermaye kavramlarını ayrı ayrı ölçerek Büyük Britanya için yeni bir sınıf şeması ortaya koymuş ve büyük ses getirmiştir.

Son olarak mesleklerin yanında sosyal ilişkileri de dikkate alan CAMSIS (Blackburn, & Prandy, 1997; Stewart, Prandy, & Blackburn, 1973) gibi ölçeklerden de bahsetmek gerekir. Bireylerin toplumsal hayat içerisinde sosyal ilişki ağları dolayısıyla girdikleri sosyal, kültürel, politik ve ekonomik ilişkilerin de toplumsal hiyerarşinin yeniden üretimine katkı sağladığı varsayımı esasen Sorokin’den bu yana dile getirilmektedir (Gayle, Connelly, & Lambert, 2015). Farklı mesleklerden kişilerin arkadaşlık veya evlilik gibi ilişkileri üzerinden hesaplanan bir ölçek olan CAMSIS de yaklaşık 50 yıldır çeşitli sosyal araştırmalarda kullanılmaktadır.

Bu kavramlaştırma farklılıklarına rağmen meslekler tüm bu ölçekler için merkezi konumdadır. Özellikle ILO tarafından 20 yılda bir güncellenen ISCO sınıflandırması bu ölçekleri kullanarak yapılan araştırmaların olmazsa olmaz değişkenlerinden biridir. Bu noktada, Chan ve Goldthorpe (2007) literatüre bir eleştiri getirerek mevcut ölçeklerin bir kısmının sınıf bir kısmının ise statü kavramlarını karşıladığını ve bunlar üzerine yapılan analizlerin ayrıştırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak, Lambert ve Bihagen (2018) yaptıkları analizde toplumsal tabakalaşma ölçekleri arasında yüksek korelasyonlar olduğunu göstermiş ve tüm ölçeklerin esasında büyük ölçüde toplumsal tabakalaşmanın ortak bir boyutunu ölçtüğünü ortaya koymuşlardır.

1.2. Türkiye’de toplumsal hareketlilik araştırmaları

Türkiye’de ise toplumsal tabakalaşma araştırmaları büyük ölçüde kavramsal tartışmalar çerçevesinde sınırlı kalmıştır. Osmanlı ve Türkiye’de toplumsal tabakalaşmanın batılı kapitalist ülkelerdeki gibi ekonomik temelli değil, siyasi temelli olduğu tartışmaları (Keyder, 1993; Mardin, 1967) ampirik çalışmaların önüne geçmiştir. Yine de Behice Boran (1945), Mübecessel Kıray (1999), Korkut Boratav (2005) gibi isimlerin saha araştırmalarını önemli katkılar olarak not etmek gerekir. Akademik çalışmaların eksikliğinde 1990’lardan itibaren pazar araştırmalarında kullanılmak üzere tasarlanan sosyo-ekonomik statü ölçekleri çeşitli akademik çalışmalarda da kullanılmıştır (Sunar, 2018). Kalaycıoğlu ve arkadaşları (Kalaycıoğlu, Kardam, Tüzün ve Ulusoy, 1998) bu ölçeklerden VERİ SESİ’ni geliştirmeye çalışmışlarsa da başka akademik çalışmalarda bu ölçeklerin kullanımı sınırlı kalmıştır. Korkut Boratav’ın (2000) saha araştırmalarına dayanan sınıf şeması bu anlamda önemli bir istisnadır. Son yıllarda ise mesleki statüye dayalı toplumsal tabakalaşma ölçekleri geliştirme yolunda iki önemli çalışmadan bahsedebiliriz. Kalaycıoğlu ve arkadaşları (Kalaycıoğlu, Çelik, Çelen, & Türkyılmaz, 2010; Karademir Hazır, Çelik ve Kalaycıoğlu, 2016) tarafından Ankara özelinde geliştirilen ölçekler ve Sunar ve Kaya (tyap.net/tuses) tarafından geliştirilen TÜSES ölçeği ve devamında yapılan toplumsal hareketlilik araştırması geç de olsa Türkiye’de mesleğe dayalı toplumsal konumların ölçülmesi yolunda önemli girişimlerdir. Karademir Hazır ve arkadaşları (2016) Ankara temsili araştırmalarında Türkiye’de yaşanan makro dönüşümlerin sınıfsal dağılım üzerindeki etkilerinin ortaya koyarken, toplumsal cinsiyetin Türkiye’nin tabakalaşma yapısındaki önemini de göstermişlerdir. Bu çalışmanın önemli bulgularından biri de toplumsal hareketliliğin nisbi hareketlilikten ziyade mutlak hareketlilik olarak gerçekleşmiş olduğudur. Bunlara ek olarak Yüceşahin ve Tuysuz (2011)’ un Ankara ili için ma-

hale düzeyinde geliştirdikleri sosyo-mekansal farklılaşma çalışması ve Gedikli (2014)'nin CAM-SIS ölçeğini TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması verilerini kullanarak Türkiye örneklemindeki kadın ve erkekler için ayrı ayrı hesapladığı çalışmaları da yine son yıllardaki önemli girişimler arasında sayılabilir. Yüzeşahin ve Tuysuz (2011) mesleki tabakalaşmanın Ankara örneğinde mekânsal olarak da bir ayrışmaya yol açtığını gösterirken; Gedikli (2014) ise kadınların daha düşük erkeklerin daha yüksek gelirli işlere yerleşmeleri yoluyla dikey anlamda, aynı meslek içerisindeki gelir farklılıkları ile de yatay anlamda cinsiyete dayalı bir ayrışmanın bulunduğunu göstermiştir.

Toplumsal tabakalaşma ölçeklerinin yokluğu Türkiye'de toplumsal hareketlilik araştırmalarının da sınırlı kalması sonucunu doğurmuştur. Kaya'nın (2008) nüfus sayımı verilerini EGP şeması ile incelediği ve Köse ve Bahçe'nin (Bahçe, Günaydın ve Köse, 2011; Köse ve Bahçe, 2009) TÜİK verilerini kullanarak yaptıkları incelemeler hem Türkiye temsili hem de tarihsel karşılaştırmalar yapmaya imkan tanıyan çalışmalar olarak son yıllarda öne çıkmaktadır. Bu çalışmalarda özellikle 1980 sonrası Türkiye'de tarımdan kopan nüfusun kentlere yerleşmesi ile işçi sınıfının genişlediği, ayrıca profesyonel meslek grupları ve yöneticiler sınıflarında da bir genişleme olduğu farklı veriler ile yapılan analizlerle gösterilmiştir.

2. Veri ve Yöntem

Şüphesiz toplumsal hareketliliğe dair nicel ölçümlerin Türkiye'de sınırlı kalmasının en temel sebeplerinden birisi veri eksikliğidir. Türkiye temsili araştırmalarda toplumsal hareketliliğe dair değişkenler çoğu zaman bulunmamaktadır. Avrupa Sosyal Araştırması (ESS) ve Uluslararası Sosyal Tarama Programı (ISSP) gibi uluslararası araştırmaların bazı ayaklarında bu değişkenler bulunsun da maalesef Türkiye bu çalışmaların tamamına katılmamakta veya bu çalışmalardaki örneklem büyüklüğü yetersiz kalmaktadır. TÜİK tarafından yapılan bazı düzenli taramalarda cevaplayıcıların mesleklerine dair sorular bulunmakla beraber ebeveynlerinin mesleklerine dair sorular yoktur. Bir istisna olarak Hanehalkı İşgücü Anketi'nde (HİA) aynı hanede yaşayan ebeveyn ve çocukların mesleklerine dair bilgiler eşlenebilir de elde edilen örneklemin yanlı (biased) olduğu söylenebilir. 2007, 2012 ve 2016 yıllarında yine TÜİK tarafından yapılan Yetişkin Eğitimi Araştırmaları'nın (YEA) ikincisinde cevaplayıcılara hem eğitim durumları hem de meslekleri sorulduğu gibi anne ve babalarının meslekleri ve eğitim durumları da ilk kez sorulmuştur. Ancak, YEA 2016'da ebeveyn mesleğine dair değişkenler soru formundan tekrar çıkarılmıştır. TÜİK verilerine dair bir başka sınırlılık da ISCO sınıflandırmasına dayalı meslek değişkeninin detay düzeyidir. ISCO sınıflandırmasında meslekler 10 ana kategoriden oluşan birinci düzeyden 436 meslekte oluşan dördüncü düzeye kadar detaylandırılmaktadır. HİA ve YEA verilerinde cevaplayıcıların ISCO verileri ikinci düzey için, YEA 2012'de ebeveyn mesleki sınıfı ise birinci düzeyde paylaşılmaktadır. Bu durumda meslekler üzerinde yapılan ölçümler de yüzeysel kalmaktadır.

Bu çalışmalara dair bir başka benzer sınırlılık da eğitim durumunun ölçümü ile ilişkilidir. TÜİK araştırmalarının çoğunda UNESCO tarafından geliştirilen ISCED sınıflandırmaları kullanılmakla beraber, eğitimin yaygınlaşmasının Türkiye'de gecikmiş olması ve özellikle yaşlı kuşaklarda ortalama eğitim seviyesinin çok düşük olması da ölçümlerin yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Örneğin, YEA 2012 ve YEA 2016 araştırmalarında ebeveyn eğitim durumu lise altı, lise mezunu ve yükseköğretim mezunu olmak üzere 3 kategori üzerinden ölçülmüştür. Bu üçlü sınıflandırma gelişmiş ülke örneklemelerini kullanan uluslararası literatürdeki çalışmalarda da sıklıkla kullanılmakla birlikte, Türkiye örnekleminde yeteri kadar ayrıştırıcı olamamaktadır.

YEA 2012 verisinde babaların %92'sinin, annelerin %97'sinin; YEA 2016'da babaların %89'unun annelerin %95'inin lise altı eğitime sahip olduğu görülmektedir. Lise altı eğitim düzeyini daha detaylı inceleyen değişkenlerin yokluğu ebeveyn eğitim düzeyinin toplumsal tabakalaşma üzerindeki etkisini tespit etmeyi zorlaştırmaktadır.

Benzer bir sınırlılık Türkiye'de kadınların mesleğe dayalı toplumsal konumlarının ölçülmesinde de ortaya çıkmaktadır. Uluslararası literatürde olduğu gibi Türkiye üzerine yapılan çalışmalarda da toplumsal statü ölçümünde cinsiyetler arasında anlamlı farklılıklar olduğu ortaya konmuştur (Gedikli, 2014; Karademir Hazır et al., 2016). Ancak, Türkiye'de kadınların işgücüne katılımının hala %35'ler düzeyinde olduğu düşünülürse çalışma çağındaki kadın nüfusun önemli bir kısmı çoğu zaman analiz dışı kalabilmektedir. Bu sorunu aşmak için Türkiye örneklemleri ölçümlerde birey yerine hane üzerinden bir puan hesaplanabilir (Sunar, 2018). Bu çalışmada ise bu sorunu çözmek için anne ve baba mesleki statüsü ve eğitim düzeyi değerlerinden yüksek olan ebeveyn mesleki statüsü ve ebeveyn eğitim düzeyi olarak belirlenmiş, bireyin mesleki statüsünün bağımlı değişken olarak analiz edildiği modellerde de cinsiyet değişkeni kontrol edilmiştir.

Tüm bu eksiklik ve sınırlamalara rağmen bu çalışmada son on yılda toplanan çeşitli veriler üzerinden Türkiye'de mesleğe dayalı toplumsal tabakalaşma ve hareketliliğin durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda yukarıda bahsi geçen HİA 2010, YEA 2012 ve ISSP 2009 araştırmalarının verilerinde benzer modeller test edilerek karşılaştırmalı bir tablo çıkarılmıştır. Yukarıda değinildiği gibi toplumsal tabakalaşmanın ölçümünde pek çok farklı yaklaşım vardır. Bahsi geçen veri setleri el verdiği ölçüde bu ölçeklerden ISEI, CAMSIS ve EGP sınıflandırmalarının bağımlı değişken olarak kullanıldığı modellerle analizler tekrarlanmıştır. Bu nedenle kullanılan veri setlerinden ISCO meslek kodları alınarak bu ölçeklere dönüştürülmüştür¹. Ayrıca, HİA2010 verisinde anket gerçekleştirildiği anda çalışır durumda olmayan kişilere daha önce çalışmış ise son meslekleri de sorulmuştur. Bu kişilerin de son meslekleri için bu ölçeklerdeki değerler hesaplanmış ve işsiz veya emekli olduğu için analiz dışında kalacak kişiler de analizlere dahil edilebilmiştir.

Bu modellerde bağımsız değişkenler de veri setlerinin yapısı el verdiği ölçüde ortaklaştırılmıştır. Kullanılan değişkenlere ait betimsel istatistikler ve frekans dağılımları Tablo 1 ve Tablo 2'de verilmiştir.

Tüm modellerde öncelikle ebeveyn mesleki statüsü açıklayıcı değişken olarak modele dahil edilmiştir. Bağımlı değişkende birey için hesaplanan mesleki statü ölçeği anne ve baba için de hesaplanmış, daha yüksek olan statü puanı ebeveyn mesleki statü puanı olarak modele dahil edilmiştir. Böylelikle örneklemlerdeki pek çok anne hiç çalışmaya hayatına girmediği için ortaya çıkan eksik veri sorunu aşılmış, hem de -varsa- anne mesleki statüsünün etkisi sınırlı sayıda örnek için de olsa dikkate alınabilmiştir. Toplumsal tabakalaşma ve hareketlilik çalışmalarında en temel açıklayıcı değişken olan eğitim durumu da modellere dahil edilmiştir. Analiz edilen veri setlerinde birey eğitim düzeyi detaylı bir şekilde sorulduğundan eğitim düzeyi eğitim alınan yıl olarak sayısal bir değişkene dönüştürülerek kullanılmıştır. Böylelikle tamamlanmamış eğitim seviyelerinin etkisi de kısmen dikkate alınabilmiştir. Aynı şekilde ebeveyn eğitim durumu da açıklayıcı değişken olarak kullanılmıştır. Ancak, yukarıda bahsedildiği gibi ISSP 2009 araştırmasında ebeveynlerin eğitim durumu sorulmadığından bu veri için yapılan

1 ISEI ve EGP ölçeklerinin dönüşümü için orijinal veri setlerinde yer alan ISCO88 (ISSP 2009 ve HİA 2010 veri setlerinde) ve ISCO08 (YEA 2012 verisinde) meslek kodları Harry Ganzeboom tarafından hazırlanan ve www.harryganzeboom.nl/ adresinde yayınlanan dönüşüm kodları, CAMSIS ölçeğinin dönüşümü ise Gedikli (2014)'te verilen dönüşüm tablosu kullanılmıştır.

Tablo 1. Modellerde kullanılan sayısal değişkenlere ait betimsel istatistikler

Değişken	n	ortalama	std. sapma	min	max
ISSP 2009					
İsei	754	30.44	16.16	16	85
Siops	754	45.41	14.50	14.44	72.56
Camsis	1301	24.04	12.85	16	88
Ebeveyn isei	1301	27.84	10.81	13	110
Ebeveyn camsis	1301	38.12	14.68	16.62	72.56
Eğitim (yıl)	1146	7.38	3.54	1	21
Yaş	1334	44.67	14.04	25	87
HİA 2010					
İsei	189000	35.45	14.97	16	80
Camsis	136000	47.03	15.26	14.44	72.56
Ebeveyn isei	20237	32.72	13.66	16	80
Ebeveyn camsis	12145	44.17	14.77	14.44	72.56
Eğitim (yıl)	303000	6.69	3.76	3	15
Yaş	303000	46.58	15.16	25	99
Ebeveyn eğitim (yıl)	39723	5.27	3.02	0	15
YEA 2012					
İsei	12245	36.33	21.17	11.01	79.49
Camsis	12245	49.61	14.60	14.44	72.56
Ebeveyn isei	30647	27.36	16.03	16.5	76.24
Ebeveyn camsis	30647	42.31	15.26	15.53	71.36
Eğitim (yıl)	31058	6.90	3.96	3	21
Yaş	31058	47.76	15.20	25	99

Tablo 2. Modellerde kullanılan kategorik değişkenlere ait frekanslar

		ISSP 2009			HİA 2010			YEA 2012		
		n	%	küm. %	n	%	küm. %	n	%	küm. %
EGP	Vasıfsız işçi/Çiftçi	416	55.2	55.2	55799	41.1	41.1	4034	32.9	32.9
	Vasıflı işçi	82	10.9	66.1	17126	12.6	53.7	1794	14.7	47.6
	Rutin teknik işler	136	18.0	84.1	31773	23.4	77.1	3443	28.1	75.7
	Alt yöneticiler	90	11.9	96.0	21984	16.2	93.3	1315	10.7	86.5
	Üst yöneticiler	30	4.0	100.0	9087	6.7	100.0	1659	13.6	100.0
Ebeveyn EGP	Vasıfsız işçi/Çiftçi	927	71.3	71.3	6982	57.5	57.5	20286	66.2	66.2
	Vasıflı işçi	87	6.7	77.9	1018	8.4	65.9	3405	11.1	77.3
	Rutin teknik işler	210	16.1	94.1	2023	16.7	82.5	3263	10.7	88.0
	Alt yöneticiler	49	3.8	97.9	1625	13.4	95.9	1069	3.5	91.4
Cinsiyet	Üst yöneticiler	28	2.2	100.0	497	4.1	100.0	2624	8.6	100.0
	Kadın	632	47.2	47.2	145376	48.0	48.0	13641	43.9	43.9
	Erkek	708	52.8	100.0	157604	52.0	100.0	17417	56.1	100.0
Ebeveyn eğitim	Lise altı							28556	91.9	91.9
	Lise mezunu							1511	4.9	96.8
	Lise üstü							991	3.2	100.0

analizlerde ebeveyn eğitim durumu hesaplanamamıştır. YEA 2012 verisinde ise anne ve baba eğitim düzeyi ‘liseden az’, ‘lise mezunu’ ve ‘yüksekokul ve üzeri’ şeklinde üç yanıtta oluşan bir kategorik değişken olarak toplandığı için bu veri ile yapılan modellerde ‘liseden az’ kategorisinin referans kategori olduğu bir kategorik değişken olarak analize katılmıştır. HİA 2010 verisinde ölçüm daha detaylı olduğu için birey eğitim düzeyinde olduğu gibi eğitim düzeyi, eğitim alınan yıl şeklinde bir sürekli değişken olarak kullanılmıştır. Yaş ve cinsiyet değişkenleri ise tüm modellerde kontrol değişkenleri olarak analize dahil edilmişlerdir. Doğrudan toplumsal tabakalaşma ve hareketliliği ölçmek üzere tasarlanan araştırmalarda kişilere genellikle 30-35 yaş arasındaki meslekleri ve cevaplayıcılar 14-15 yaşlarında iken ebeveynlerinin mesleklerinin ne olduğu sorularak bir standardizasyon sağlanmaktadır. Bu çalışmanın verilerinin sağlandığı araştırmalarda ise bu sorular ‘mesleğiniz nedir’, ‘babanızın mesleği nedir?’, ‘annenizin mesleği nedir?’ şeklinde daha genel bir şekilde sorulmuştur. Böylelikle kişilerin ve ebeveynlerinin mevcut meslekleri dikkate alınmıştır. Ancak, kişilerin ömürleri süresince de meslek ve toplumsal konum değiştirmeleri mümkündür. Örneğin, kişi aynı işte kalsa bile yıllar içerisinde terfilerle mesleki statüsünü yükseltebilecektir. Yaş değişkeninin modellere dahil edilmesi bu etkinin kontrol edilebilmesini sağlamıştır. Yukarıda değinildiği gibi hem uluslararası hem de ulusal literatürde cinsiyetin de mesleki statü ve hareketlilik üzerinde anlamlı etkisi olduğu ortaya konmuştur. Bu yüzden, tüm modellerde cinsiyet etkisi erkeğin 0, kadının 1 olarak kullanıldığı ‘Kadın’ kukla değişkeni analizlere dahil edilmiştir.

Kurulan modellerde analiz yöntemi olarak ise bağımlı değişkenin kategorik bir değişken olduğu durumlarda (EGP) çoklu kategori lojistik regresyon modelleri (M-Logit), sürekli değişken olduğu durumlarda (ISEI, CAMSIS) ise en küçük kareler regresyon modelleri (OLS) ve çok düzeyli modelleme (ÇDM) teknikleri kullanılmıştır. Benzer modeller farklı veri setleri ve ölçeklerle tekrarlanarak sonuçlar karşılaştırılmıştır. Tüm analizler için STATA 12.1 (StataCorp, 2011) yazılımı kullanılmıştır. Özellikle doğrusal regresyon modellerinde analiz aşamasında ortaya çıkan önemli bir sorun da çoklu bağımlılık (multicollinearity) problemidir. Aşağıdaki analizlerde kullanılan değişkenler doğaları gereği aralarında yüksek korelasyon bulunabilecek değişkenlerdir. Bu nedenle analizlere başlamadan önce kullanılan sayısal değişkenler arasındaki korelasyonlar incelenmiş, bazı veri setleri için bazı bağımsız değişkenler arasında yüksek sayılabilecek korelasyonların olduğu görülmüş ise de çoklu bağımlılık problemi oluşturacak düzeyde VIF değerlerine hiçbir model için rastlanmamıştır. Değişkenler arasındaki korelasyonların ve modellerin VIF değerlerinin yer aldığı tablolar makalenin sonunda yer alan Ek 1 bölümünde listelenmiştir.

3. Bulgular

Yukarıda bahsedilen imkanlar ve kısıtlar ile 3 veri seti (ISSP 2009, HİA 2010, YEA 2012) 3 farklı tabakalaşma ölçeği (ISEI, CAMSIS, EGP) ile benzer analizlere tabii tutulmuştur. Tablo-3’te ISEI ölçeğinin bağımlı değişken olduğu OLS modeli sonuçları verilmektedir. 3 veri setinde de ebeveyn ISEI puanı, birey eğitim düzeyi ve ebeveyn eğitim düzeyi (ISSP 2009 verisinde bu değişken bulunmadığı için modele dahil edilememiştir) değişkenlerinin hepsinin anlamlı etkisi tespit edilmiştir². Ancak, Türkiye’de kadının çalışma hayatına katılımı düzeyi çok düşüktür. Dolayısıyla, aşağıdaki modellerdeki analizlere dahil edilen kadınlar örneklemdaki kadınların sınırlı ve çoğunlukla sosyo-ekonomik olarak daha avantajlı olan bir kesimdir. Bu seçim hatasından kaynaklı olarak literatür bulgularının aksine kadın değişkeninin mesleki statü üzerinde pozitif

2 Tüm veri setlerinde 25 yaş ve üzerindeki cevaplayıcılar analizlere alınmıştır.

bir etkisi görülse de mevcut veri imkanlarıyla Türkiye’de kadınların mesleki statü anlamında erkeklerden daha avantajlı olduğunu söylemek yanıltıcı olacaktır. Yine de cinsiyet faktörünün etkisi göz ardı edilemeyeceğinden aşağıdaki tüm modellerde kadın kukla değişkeni kontrol değişkeni olarak analizlerde tutulmuştur.

Tablo 3. ISEI ölçeğinin bağımlı değişken olarak kullanıldığı OLS modelleri

Bağımlı D.: ISEI	ISSP 2009	HİA 2010	YEA 2012
Ebeveyn isei	0.167 (0.041) ***	0.247 (0.008) ***	0.102 (0.001) ***
Eğitim (yıl)	2.098 (0.146) ***	1.804 (0.024) ***	3.284 (0.036) ***
Yaş	0.025 (0.041)	-0.002 (0.014)	0.080 (0.013) ***
Kadın	4.437 (1.210) ***	2.530 (0.188) **	1.079 (0.308) ***
Ebeveyn eğitim (yıl)		0.268 (0.34) ***	
Ebeveyn-Lise			2.069 (0.567) ***
Ebeveyn-Üniversite			2.133 (0.738) **
Sabit	7.381 (2.626)	10.057 (0.532)	1.684 (0.722)
Düzeltilmiş R ²	0.3153	0.4610	0.5198
n (25 yaş ve üstü)	683	17459	12088

*: p<0,05; **:p<0,01; ***p<0,001. Regresyon tablosundaki değerler standartlaştırılmış etki katsayılarını, parantez içindeki değerler ise standart hataları göstermektedir. ISSP 2009 verisinde ebeveyn eğitim değişkeni bulunmamaktadır. YEA 2012 için hesaplanan modelde Ebeveyn eğitim durumu değişkeni için referans kategori olarak "Liseden az" kategorisi kullanılmıştır.

CAMSIS ölçeğiyle yapılan ölçümlerde de çok benzer sonuçlar görülmektedir (Bkz. Tablo 4). Ebeveyn ve çocuk CAMSIS puanlarının pozitif ilişkisinin yanı sıra hem birey hem de ebeveyn eğitim düzeyinin CAMSIS puanı üzerinde kuvvetli bir pozitif etkisi olduğu görülebilmektedir. YEA 2012 verisi ile kurulan modelde ebeveyn eğitim düzeyi ile ilgili kukla değişkenler arasında lise kukla değişkeninin CAMSIS bağımlı değişkeni üzerindeki pozitif etkisi anlamlı iken, üniversite kukla değişkeninin etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Bu sonuç dikkat çekici olmakla beraber, yukarıda da değinildiği gibi ilgili veri setinde ebeveyn eğitim düzeyi üniversite olan cevaplayıcıların oranının sadece %3,2 olduğu da hatırlanmalıdır. Bu model ve aşağıda sonuçları verilen YEA 2012 verisinden oluşturulan bazı modellerdeki benzer ilişkilerin sebebi örneklem büyüklüklerindeki bu fark olabilir.

Tablo 4. CAMSIS ölçeğinin bağımlı değişken olarak kullanıldığı OLS modelleri

Bağımlı D.: CAMSIS	ISSP 2009	HİA 2010	YEA 2012
Ebeveyn CAMSIS	0.306 (0.032) ***	0.197 (0.011) ***	0.027 (0.008) ***
Eğitim (yıl)	1.356 (0.126) ***	1.560 (0.045) ***	1.823 (0.028) ***
Yaş	-0.052 (0.035)	-0.266 (0.027) ***	-0.154 (0.010) ***
Kadın	2.936 (1.037) **	8.684 (0.359) ***	3.589 (0.244) ***
Ebeveyn eğitim		0.615 (0.057) ***	
Ebeveyn-Lise			1.144 (0.435) **
Ebeveyn-Üniversite			0.749 (0.53)
Sabit	24.515 (2.360)	23.912 (1.094)	38.035 (0.626)
Düzeltilmiş R ²	0.3682	0.3567	0.3804
n	683	8613	12088

*: p<0,05; **:p<0,01; ***p<0,001. Regresyon tablosundaki değerler standartlaştırılmış etki katsayılarını, parantez içindeki değerler ise standart hataları göstermektedir. ISSP 2009 verisinde ebeveyn eğitim değişkeni bulunmamaktadır. YEA 2012 için hesaplanan modelde Ebeveyn eğitim durumu değişkeni için referans kategori olarak "Liseden az" kategorisi kullanılmıştır.

EGP sınıflandırmasının bağımlı değişken olduğu analizlerde ise EGP sürekli bir değişken olmadığı için farklı bir analiz olarak M-logit modelleri kurulmuştur (Bkz. Tablo 5). M-logit modellerinde sonuçlar bağımlı değişken kategorilerinden birine referansla hesaplanmaktadır. Tablo 3'te verilen analizlerde de beşli EGP sınıflandırması kategorilerinden 'Vasıfsız İşçi / Çiftçi' kategorisi referans grup olarak belirlenmiştir. Buna göre özellikle HİA 2010 ve YEA 2012 verilerinde ebeveyn EGP sınıfının vasıflı işçi, rutin teknik işler, alt yöneticiler veya üst yöneticiler olmasının, bireyin vasıflı işçi, rutin teknik işler, alt yöneticiler veya üst yöneticiler olması olasılığını (vasıfsız işçi/çiftçi olmasına göre) arttırdığı görülmektedir. Bu sonuç yukarıdaki diğer analizlerde ortaya çıkan ebeveyn ve çocuk mesleki konum puanları arasındaki pozitif korelasyonlar ile paralel bir sonuçtur. ISSP 2009 verisinde de bazı değişkenler için aynı sonuçlar elde edilmesine rağmen pek çok kategori için sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu durumun en temel sebebi ISSP 2009 araştırmasının örnekleminin diğer iki çalışmaya göre çok daha sınırlı olması gibi gözükmektedir.

Bireyin eğitim düzeyinin etkisi ise her üç veri setinde de vasıfsız işçi/çiftçiye göre rutin teknik çalışan, alt yönetici veya üst yönetici olma olasılığını arttırmaktadır. İstisna olarak ISSP 2009 ve YEA 2012 verilerinde birey eğitim düzeyi vasıfsız işçi/çiftçi ve vasıflı işçi değişkenleri arasında anlamlı bir fark yaratmamaktadır. Ebeveyn eğitiminin etkisi ise HİA 2010 verisinde pozitif iken, YEA 2012 verisinde %99 güven düzeyinde anlamlı etkisi sadece vasıfsız işçi/çiftçi ile üst yönetici karşılaştırmasında ortaya çıkmaktadır. Burada ebeveyn eğitim düzeyi ölçümündeki hassasiyet farkının yanı sıra bu iki EGP sınıfı arasındaki ebeveyn eğitim düzeyi farkı da ortaya çıkmaktadır.

Özet olarak ebeveyn mesleki statüsü, bireyin eğitimi ve ebeveyn eğitim düzeyinin bireyin mesleki statüsünü arttırdığı söylenebilir. Ancak, bu analizler toplumsal tabakalaşmanın yapısına dair bilgi verse de toplumsal hareketliliğin nasıl değiştiğini anlamak için başka analizlere ihtiyaç vardır. İdeal koşullarda, yıllar içerisinde benzeri ölçümler tekrarlanarak uzun vadede toplumsal hareketliliğin nasıl değiştiği görülebilir. Fakat, yukarıda altı çizildiği gibi Türkiye temsili araştırmalarda bu veriler derlenmediği için bu çıkarımları kolayca yapabilmek mümkün değildir. Alternatif bir yöntem olarak bu çalışmada çok düzeyli modelleme (ÇDM) analizlerine başvurulmuştur (Bkz. Tablo 6). ÇDM'de basit veya çoklu doğrusal regresyon modellerinin aksine farklı gruplar altında toplanmış birimler modellenirken hem alt birim düzeyinde hem de grup düzeyinde etkiler kontrol edilebilmektedir (Raudenbush, & Bryk, 2002). Bu çalışmada da kişilerin doğum yıllarının üst seviye olarak kabul edildiği bir regresyon modeli oluşturulmuştur. Bir başka deyişle, örneklemden bireyler doğum yılı kohortlarına göre gruplandırılmıştır. Böylelikle kohort etkisi de tespit edilmek istenmiştir. Ayrıca, bu modelde hem kesim noktası hem de ebeveyn mesleki statüsüne ait değişkenin eğiminin rassal olmasına izin verilmiştir. ÇDM'de kesim noktası ve eğimin rassal olması her kohort için ayrı bir regresyon modeli hesaplanması anlamına gelmektedir. Böylelikle ebeveyn mesleki statüsünün birey mesleki statüsü üzerindeki etkisinin kuşaklar arasında nasıl değiştiği tespit edilebilmektedir. YEA 2012 veri seti kullanılarak yapılan ÇDM analizinde yukarıda verilen OLS ve M-Logit Modellerinde olduğu gibi ebeveyn mesleki statüsü, birey eğitim düzeyi ve ebeveyn eğitim düzeyi değişkenlerinin bireyin mesleki statüsü üzerinde benzer anlamlı etkilerinin bulunduğu görülebilmektedir. ÇDM analizi toplumsal hareketlilik düzeyi ile ilgili bir sonucu ise ebeveyn mesleki statü değişkeni ile kesim noktası arasındaki kuvvetli negatif korelasyondur (-0.715). Bu negatif korelasyon ortalama Ebeveyn ISEI değerinin yüksek olduğu kohortlarda Ebeveyn ISEI değişkeninin birey ISEI değeri üzerindeki etkisinin daha az olduğuna işaret etmektedir. Yaşlı kohortlardan genç kohortlara doğru gittikçe Ebeveyn ISEI değerinin daha

Tablo 5. EGP gruplarının bağımlı değişken olduğu Çoklu Lojistik Regresyon Modelleri

Bağımlı D.: EGP		ISSP 2009	HİA 2010	YEA 2012
Vasıfsız İşçi/Çiftçi		Referans grup		
Vasıflı işçi	Ebeveyn EGP			
	Vasıflı işçi	1.314 (0.418) **	2.462 (0.126) ***	1.320 (0.087) ***
	Rutin teknik işler	0.966 (0.368) **	1.507 (0.115) ***	0.401 (0.115) ***
	Alt yöneticiler	-0.363 (1.069)	1.495 (0.145) ***	1.015 (0.200) ***
	Üst yöneticiler	1.217 (0.887)	0.531 (0.305)	0.665 (0.149) ***
	Eğitim (yıl)	-0.021 (0.048)	0.035 (0.013) **	0.013 (0.012)
	Yaş	-0.014 (0.011)	-0.040 (0.008) ***	-0.020 (0.003) ***
	Kadın	-0.624 (0.362)	-1.168 (0.131) ***	-0.749 (0.079) ***
	Ebeveyn Eğitim		0.060 (0.018) **	
	Ebeveyn-Lise			0.319 (0.183)
Ebeveyn-Üniversite			-0.329 (0.368)	
Sabit	-0.951 (0.638)	-1.068 (0.276)	-0.180 (0.161)	
Rutin teknik işler	Ebeveyn EGP			
	Vasıflı işçi	0.253 (0.499)	1.684 (0.129) ***	0.594 (0.086) ***
	Rutin teknik işler	1.752 (0.276) ***	2.316 (0.092) ***	0.979 (0.088) ***
	Alt yöneticiler	0.873 (0.588)	2.354 (0.114) ***	1.025 (0.172) ***
	Üst yöneticiler	1.496(0.740) *	1.221 (0.222) ***	0.737 (0.123) ***
	Eğitim (yıl)	0.153(0.034) ***	0.192 (0.010) ***	0.217 (0.009) ***
	Yaş	0.001 (0.009)	-0.035 (0.007) ***	-0.012 (0.002) ***
	Kadın	0.422 (0.257)	0.206 (0.078) **	0.093 (0.059)
	Ebeveyn Eğitim		0.064 (0.015) ***	
	Ebeveyn-Lise			0.373 (0.151) *
Ebeveyn-Üniversite			0.316 (0.252)	
Sabit	-2.891 (0.573)	-2.291 (0.236)	-1.501 (0.140)	
Alt yöneticiler	Ebeveyn EGP			
	Vasıflı işçi	0.765 (0.501)	1.792 (0.155) ***	0.707 (0.120) ***
	Rutin teknik işler	0.997 (0.356) **	0.983 (0.120) ***	0.823 (0.119) ***
	Alt yöneticiler	1.395 (0.622) *	2.193 (0.136) ***	1.202 (0.202) ***
	Üst yöneticiler	1.837 (0.797) *	1.562 (0.242) ***	1.075 (0.150) ***
	Eğitim (yıl)	0.378 (0.042) ***	0.372 (0.013) ***	0.464 (0.012) ***
	Yaş	0.013 (0.012)	0.029 (0.008) ***	0.001 (0.004)
	Kadın	1.021 (0.308) **	0.214 (0.097) *	0.207 (0.087) *
	Ebeveyn Eğitim		0.101 (0.016) ***	
	Ebeveyn-Lise			0.338 (0.169) *
Ebeveyn-Üniversite			0.181 (0.266)	
Sabit	-6.218 (0.776)	-6.971 (0.313)	-5.645 (0.221)	
Üst yöneticiler	Ebeveyn EGP			
	Vasıflı işçi	0.074 (0.850)	2.021 (0.248) ***	0.808 (0.119) ***
	Rutin teknik işler	0.905 (0.505)	1.867 (0.218) ***	0.833 (0.119) ***
	Alt yöneticiler	-12.684 (673.507)	2.395 (0.204) ***	1.201 (0.200) ***
	Üst yöneticiler	2.526 (0.896) **	2.156 (0.295) ***	1.064 (0.149) ***
	Eğitim (yıl)	0.467 (0.065) ***	0.769 (0.039) ***	0.526 (0.012) ***
	Yaş	-0.001 (0.019)	0.040 (0.015) **	0.012 (0.004) **
	Kadın	0.444 (0.475)	0.181 (0.143)	-0.015 (0.089)
	Ebeveyn Eğitim		0.170 (0.021) ***	
	Ebeveyn-Lise			0.585 (0.165) ***
Ebeveyn-Üniversite			0.776 (0.259) **	
Sabit	-7.523 (1.226)	-14.573 (0.735)	-6.699 (0.225)	
log-likelihood	-729.428	-898.415	-14962.593	
n	683	8613	12088	

*: p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001. Regresyon tablosundaki değerler standartlaştırılmış etki katsayılarını, parantez içindeki değerler ise standart hataları göstermektedir. ISSP 2009 verisinde ebeveyn eğitim değişkeni bulunmamaktadır. YEA 2012 için hesaplanan modelde Ebeveyn eğitim durumu değişkeni için referans kategorisi olarak "Liseden az" kategorisi kullanılmıştır. EGP ve Ebeveyn EGP değişkenleri için referans kategorisi olarak "Vasıfsız İşçi/Çiftçi" kategorisi kullanılmıştır.

yüksek olduğunu betimsel istatistiklerden biliyoruz. Bu durumda ÇDM sonucuna bakarak ebeveyn-birey mesleki statüleri arasındaki ilişkinin yıllar içerisinde zayıfladığı söylenebilir³. Bu sonuç, Türkiye’de dikey toplumsal hareketlilik imkanlarının yıllar içerisinde arttığı yönünde bir emare olsa da daha kesin bir yargıya yukarıda değinildiği gibi zaman serisi verilerin analizi ile varılabilir.

Tablo 6. Rassal kesim noktası rassal eğim çok düzeyli modelleme, YEA 2012 verisi

Bağımlı Değişken: ISEI	Katsayı	Std. Hata	p
Ebeveyn ISEI	0.108	0.011	0.000
Eğitim (yıl)	3.291	0.035	0.000
Kadın	0.645	0.291	0.027
Ebeveyn eğitim			
Lise	2.190	0.584	0.000
Üniversite	1.842	0.744	0.013
Sabit	5.166	0.414	0.000
Rassal Etki Parametreleri			
sd (Ebeveyn ISEI)	0.027	0.014	
sd (sabit)	1.301	0.406	
corr (Ebeveyn ISEI, sabit)	-0.715	0.236	
-2*log_likelihood	98905.634		
Wald chi2	12460.020		0.000

n=12088, grup sayısı:63, min(n):1, max(n): 478, ort(n): 192. Ebeveyn eğitim durumu değişkeni için referans kategori olarak "Liseden az" kategorisi kullanılmıştır.

4. Tartışma

Bu çalışmada son 10 yılda toplanan 3 farklı Türkiye temsili veri analiz edilerek Türkiye’de mesleki tabakalaşmayı etkileyen faktörler ve sosyal hareketliliğin yıllar içerisindeki değişimi tespit edilmeye çalışılmıştır. Analizlerde 3 farklı mesleki statü ölçeği kullanılarak sonuçların farklı ölçekler arasında nasıl değiştiği de gözlenmeye çalışılmıştır. Yapılan analizler tüm veri setleri ve farklı mesleki statü ölçümlerinde birey ve ebeveyn eğitim düzeyi ve ebeveyn mesleki statüsü değişkenlerinin mesleki statü üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, farklı kavramsallaştırmalara dayanan ölçeklerle yapılan bu analizlerin çok benzer sonuçlar vermesi Bihagen ve Lambert (2018)’in öne sürdüğü gibi toplumsal tabakalaşmanın mesleklerle dayanan ortak bir boyutunun ölçüldüğü tezini doğrular gözükmektedir.

Yapılan analizlerde mesleğe dayalı toplumsal statü üzerinde anlamlı etkisi olduğu gösterilen değişkenlerin Blau ve Duncan (1967)’in çalışmalarından bu yana hemen hemen bütün ülke örneklerinde anlamlı etkileri olduğunu uluslararası literatürden biliyoruz. Ancak, bazı çalışmalarda eğitimin ve özellikle yükseköğretimin yaygınlaşması ile ebeveyn eğitimi ve mesleki statüsünün çocuğun eğitim düzeyi ve mesleki statüsü üzerindeki etkisinin azalabileceği gösterilirken (Breen, & Jonsson, 2005; Breen, Luijckx, Müller, & Pollak, 2010) bazı başka örneklerde bu etkilerin eğitimin yaygınlaşması karşısında dirençli olduğu bulunmuştur (Goldthorpe, & Mills, 2004; Shavit & Blossfeld, 1993). Bazı araştırmalar ise sadece lisans derecesinin yaygınlaşmasının eğitim

3 Bu analiz üç veri setinde bağımlı değişkenin ISEI ve CAMSIS ölçeği olduğu modellerde test edilmiş ve benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ancak, bu modellerin pek çoğu için STATA 12.1 yazılımı standart hatayı hesaplayamadığından, makale kapsamında sadece standart hatanın hesaplanabildiği tek model olan Tablo-6’daki modele ait sonuçlar sunulmuştur.

ile sosyal tabakalaşma arasındaki ilişkiyi zayıflattığını göstermişlerdir (Raftery, & Hout, 1993; Torche, 2011). Ancak, Türkiye’de eğitimin yaygınlaşmasının ilköğretim düzeyi için bile nispeten yeni olduğu göz önüne alınırsa hem ebeveyn hem de birey eğitim düzeyinin tabakalaşma üzerindeki kuvvetli etkisinin bir süre daha devam etmesinin kaçınılmaz olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, ortalama ebeveyn eğitim düzeyinin hala çok düşük olduğu ve lise ve üstü eğitim düzeylerinin etkilerinin birbirinden çok ayrılmadığı da not edilmelidir. Yine de yukarıda verilen ÇDM bulguları yaşlı kuşaklardan genç kuşaklara doğru ilerledikçe ebeveyn eğitim düzeyinin mesleki statü üzerindeki etkisinin zayıfladığı yönünde ipuçları vermektedir. Son 30 yıl içerisinde yükseköğretimde okulaşmanın %10’un altından %40’ın üzerine çıktığı göz önüne alındığında (Özdemir, 2018) uluslararası literatürün de işaret ettiği gibi dikey sosyal hareketlilikte bir artış beklenebilir. Öte yandan, Türkiye verisi kullanan yakın zamanlı iki ayrı çalışmada hem Kaya (2008) hem de Bahçe, Günaydın ve Köse (2011) emek piyasasında bir işçileşme sürecinden bahsetmişlerdir. Bu araştırmalar son on yıllarda profesyonel/teknik işler ve yönetici pozisyonlarının da sayısının artmış olduğunu gösterse de özellikle nicel olarak en büyük hareketin niteliksiz tarım ve sanayi işçiliğinden vasıflı işçiliğe ve rutin teknik işlere doğru olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, Karademir Hazır ve arkadaşları (2016) da Ankara örneklemleri çalışmalarında bu dönüşüme dikkat çekmiş ve çeşitli makro dönüşümlerin etkisiyle mutlak bir sosyal hareketlilik tespit etmişlerdir. Yukarıda yapılan analizler de yakın zamanlı bu çalışmaların bulguları ile paralel görünmektedir. Özellikle Tablo 5’te EGP ölçeği ile yapılan analizlerde görüldüğü gibi bireyin veya ebeveyninin eğitim düzeyindeki artış vasıfsız işçi/çiftçi olma olasılığına göre vasıflı işçi olma olasılığı üzerinde anlamlı etki göstermese de daha üst mesleki statü gruplarına dahil olma olasılığı üzerinde anlamlı etkiye sahiptir. Eğitimin yaygınlaşması ile beraber eğer emek piyasasında nitelikli işlerdeki büyüme devam ederse yukarı sosyal hareketliliğin devam edeceği öngörülebilir. Fakat, yine de Türkiye temsili verilerin sınırlılıkları göz önüne alındığında daha net tahminler hem birey hem de ebeveyn mesleki statü ve eğitim düzeyi değişkenlerin daha detaylı bir şekilde ölçüldüğü araştırmaların zaman serisi verileriyle yapılabilecektir. Ayrıca, mutlak hareketliliğin yanı sıra nisbi hareketliliğin düzeyi de daha derinlemesine incelenmelidir.

5. Sonuç

Son olarak, modellerdeki anlamlı etkiye sahip bir başka değişken olarak cinsiyet etkisinden de bahsetmek gerekir. Türkiye’de yapılan yakın zamanlı tabakalaşma ve hareketlilik çalışmaları toplumsal cinsiyet farklılıklarının anlamlı etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Yukarıda yapılan analizlerde de kadın kukla değişkeninin mesleki statü üzerinde pozitif yönlü anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Ancak, Türkiye’de kadının çalışma hayatına katılımı düzeyinin çok düşük olduğu için analizlere dahil edilen kadınların örneklemdaki kadınların sınırlı ve çoğunlukla sosyo-ekonomik olarak daha avantajlı olan bir kesimi olduğu hatırlanmalıdır. Bu seçim hatasından kaynaklı olarak literatür bulgularının aksine kadın değişkeninin mesleki statü üzerinde pozitif bir etkisi bulunabilse de mevcut veri imkanlarıyla Türkiye’de kadınların mesleki statü anlamında erkeklerden daha avantajlı olduğunu söylemek yanıltıcı olacaktır. Ancak, cinsiyet faktörünün etkisi göz ardı edilemeyeceğinden tüm modellerde kadın kukla değişkeni kontrol değişkeni olarak analizlerde tutulmuştur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Bahçe, S., Günaydın, F. Y. & Köse, A. H. (2011). Türkiye’de toplumsal sınıf haritaları: Sınıf oluşumları ve sınıf hareketliliği üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. S. Şahinkaya ve İ. Ertuğrul (Eds.), *Bilsay Kuruç’a armağan kitabı* içinde (pp. 359–392). Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları.
- Bihagen, E., & Lambert, P. (2018). Can class and status really be disentangled? *Research in Social Stratification and Mobility*, 58, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2018.08.001>
- Blackburn, R. M., & Prandy, K. (1997). The reproduction of social inequality. *Sociology*, 31(3), 491–509.
- Blau, P. M., & Duncan, O. D. (1967). *The American occupational structure*. New York, NY: John Wiley & Sons.
- Boran, B. S. (1945). *Toplumsal yapı araştırmaları: İki köy çeşidinin mukayeseli tetkiki*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Boratav, K. (2005). *1980’li yıllarda Türkiye’de sosyal sınıflar ve bölüşüm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Boratav, K. (2000). *İstanbul ve Anadolu’da sınıf profilleri*. Ankara: İmge Yayınları.
- Breen, R. (2014). Neo-weberci sınıf analizinin esasları. E. O. Wright (Ed.), Ü. Akıncı (Çev.), *Sınıf analizine yaklaşımlar kitabı* içinde (pp. 49–72). Ankara: NotaBene Yayınları.
- Breen, R., & Jonsson, J. O. (2005). Inequality of opportunity in comparative perspective: Recent research on educational attainment and social mobility. *Annual Review of Sociology*, 31(1), 223–243. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.31.041304.122232>
- Breen, R., Luijckx, R., Müller, W., & Pollak, R. (2010). Long-term trends in educational inequality in europe: Class inequalities and gender differences. *European Sociological Review*, 26(1), 31–48. <https://doi.org/10.1093/esr/jcp001>
- Chan, T. W., & Goldthorpe, J. H. (2007). Class and status: The conceptual distinction and its empirical relevance. *American Sociological Review*, 72(4), 512–532. <https://doi.org/10.1177/000312240707200402>
- Duncan, O. D. (1961). A socioeconomic index for all occupations. In A. J. Reiss (Ed.), *Occupations and social status* (pp. 109–138). New York: Free Press.
- Erikson, R., & Goldthorpe, J. H. (1992). *The constant flux*. Oxford: Clarendon Press.
- Erikson, R., Goldthorpe, J. H., & Portocarero, L. (1979). Intergenerational class mobility in three Western European societies: England, France and Sweden. *The British Journal of Sociology*, 30(4), 415–441.
- Ganzeboom, H. B., Treiman, D. J., & Ultee, W. C. (1991). Comparative intergenerational stratification research: Three generations and beyond. *Annual Review of Sociology*, 17(1), 277–302. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.17.1.277>
- Ganzeboom, H., Graaf, P. De, & Treiman, D. (1992). A standard international socio-economic index of occupational status. *Social Science Research*, 21(1), 1–56.
- Gayle, V., Connelly, R., & Lambert, P. (2015). *A review of occupation-based social classifications for social research* (ESRC CPC Working Paper No. 60). Retrieved from: https://eprints.soton.ac.uk/373858/1/2015_WP60_A_Review_of_Occupation_Based_Social_Classifications.pdf.
- Gedikli, Ç. (2014). *Exploring the extent of inequality associated with occupational gender segregation in Turkey* (Working Paper). Retrieved from <http://www.camsis.stir.ac.uk/versions.html#Turkey>
- Goldthorpe, J. H., & Llewellyn, C. (1977). Class mobility: Intergenerational and worklife patterns. *The British Journal of Sociology*, 28(3), 269–302.
- Goldthorpe, J. H., & Mills, C. (2004). Trends in intergenerational class mobility in Britain in the late twentieth century. In *Social mobility in Europe* (pp. 195–224). Oxford: Oxford University Press.
- Grusky, D. B., & Sørensen, J. B. (1998). Can class analysis be salvaged? *American Journal of Sociology*, 103(5), 1187–1234. <https://doi.org/10.1086/231351>

- Hauser, R. M. (1978). A structural model of the mobility table. *Social Forces*, 56(3), 919–953.
- Kalaycıoğlu, S., Çelik, K., Çelen, Ü., & Türkyılmaz, S. (2010). Temsili bir örneklemede sosyo-ekonomik statü ölçüm aracı geliştirilmesi: Ankara kent merkezi örneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 183–220.
- Kalaycıoğlu, S., Kardam, F., Tüzün, S. ve Ulusoy, M. (1998). Türkiye için bir sosyoekonomik statü ölçütü geliştirme yönünde yaklaşım ve denemeler. *Toplum ve Hekim*, 13(2), 126–137.
- Karademir Hazır, I., Çelik, K. ve Kalaycıoğlu, S. (2016). Kuşak-ıç ve kuşaklararası toplumsal hareketliliğin yörüngesi: Ankara ili örneği. *Sosyoloji Dergisi*, 36(1), 175. <https://doi.org/10.16917/sd.68905>
- Kaya, Y. (2008). Proletarianization with polarization: industrialization, globalization, and social class in Turkey, 1980–2005. *Research in Social Stratification and Mobility*, 26, 161–181. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2007.11.003>
- Keyder, Ç. (1993). *Türkiye’de devlet ve sınıflar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kıray, M. B. (1999). *Toplumsal yapı toplumsal değişme*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Köse, A. H. ve Bahçe, S. (2009). “Yoksulluk” yazınının yoksulluğu: Toplumsal sınıflarla düşünmek. *Praksis*, 19, 385–419.
- Kurz, K. ve Müller, W. (1987). Class mobility in the industrial world. *Annual Review of Sociology*, 13, 417–442. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.13.1.417>
- Lipset, M. S., & Bendix, R. (1959). *Social mobility in industrial society*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Mardin, Ş. (1967). Tabakalaşmanın tarihsel belirleyicileri: Türkiye’de toplumsal sınıf ve sınıf bilinci. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 22(4), 5–44.
- Müller, W., & Karle, W. (1993). Social selection in educational systems in Europe. *European Sociological Review*, 9(1), 1–23.
- Ollman, B. (1968). Marx’s use of “Class”. *American Journal of Sociology*, 73(5), 573–580.
- Özdemir, C. (2018). Türkiye’de yükseköğretimin yaygınlaşmasının toplumsal tabakalaşmaya etkisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 8(3), 542–551. <https://doi.org/10.5961/jhes.2018.295>
- Raftery, A. E., & Hout, M. (1993). Maximally maintained inequality: Expansion, reform, and opportunity in Irish education, 1921–75. *Sociology of Education*, 66(1), 41–62. <https://doi.org/10.2307/2112784>
- Raudenbush, S., & Bryk, A. (2002). *Hierarchical linear models: Applications and data analysis methods* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Savage, M., Devine, F., Cunningham, N., Taylor, M., Li, Y., Hjellbrekke, J., Miles, A. (2013). A new model of social class? Findings from the BBC’s Great British Class Survey Experiment. *Sociology*, 47(2), 219–250. <https://doi.org/10.1177/0038038513481128>
- Shavit, Y., & Blossfeld, H. P. (1993). *Persisting barriers: Changes in educational opportunities in thirteen countries*. Boulder: Westview Press.
- Sorokin, P. A. (1941). *Social and cultural mobility*. Glencoe, IL: Free Press.
- StataCorp. (2011). Stata statistical software: Release 12. College Station, TX: StataCorp LP.
- Stewart, A., Prandy, K., & Blackburn, R. M. (1973). Measuring the class structure. *Nature*, 245(5426), 415–417.
- Sunar, L. (2018). *Sosyal tabakalaşma: Kavramlar, kuramlar ve temel meseleler*. Ankara: Nobel Akademik.
- Sunar, L. ve Kaya, Y. (n.d.). Türkiye sosyo-ekonomik statü araştırması. Erişim adresi: <http://tyap.net/tuses>
- Torche, F. (2011). Is a college degree still the great equalizer? Intergenerational mobility across levels of schooling in the United States. *American Journal of Sociology*, 117(3), 763–807. <https://doi.org/10.1086/661904>
- Treiman, D. J. (1977). *Occupational prestige in comparative perspective*. New York: Academic Press.
- Treiman, D. J., & Ganzeboom, H. B. G. (2000). The fourth generation of comparative stratification research. In S. R. Quah & A. Sales (Eds.), *The international handbook of sociology* (pp. 123–150). London: Sage. <https://doi.org/10.4135/9781848608405.n6>
- Wright, E. O. (2000). *Class counts*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Wright, E. O. (2014). Neo-marksist sınıf analizinin esasları. In E. O. Wright (Ed.), Ç. Çidamlı (Çev.), *Sınıf analizine yaklaşımlar kitabı* içinde (pp. 15–48). Anka: NotaBene Yayınları.
- Wright, E. O. (2016). *Sınıflar*. (S. Toral, Çev.). Ankara: NotaBene Yayınları.
- Yüceşahin, M. M. ve Tuysuz, S. (2011). Ankara kentinde sosyo-mekânsal farklılaşmanın örüntüleri. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(2), 159–188.

Ek Tablo 1. Analizlerde kullanılan sayısal değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları

ISSP 2009						
Değişkenler	-1	-2	-3	-4	-5	-6
(1) isei	1.000					
(2) camsis	0.790	1.000				
(3) Ebeveyn isei	0.289	0.336	1.000			
(4) pcamsis	0.351	0.493	0.786	1.000		
(5) Eğitim (yıl)	0.534	0.506	0.280	0.379	1.000	
(6) Yaş	-0.169	-0.252	-0.166	-0.252	-0.306	1.000
HİA 2010						
	-1	-2	-3	-4	-5	-6
(1) isei	1.000					
(2) camsis	0.807	1.000				
(3) Ebeveyn isei	0.533	0.476	1.000			
(4) pcamsis	0.356	0.335	0.618	1.000		
(5) Eğitim (yıl)	0.623	0.499	0.427	0.263	1.000	
(6) Yaş	-0.156	-0.224	-0.180	-0.194	-0.231	1.000
YEA 2012						
	-1	-2	-3	-4	-5	-6
(1) isei	1.000					
(2) camsis	0.782	1.000				
(3) Ebeveyn isei	0.389	0.337	1.000			
(4) pcamsis	0.271	0.228	0.695	1.000		
(5) Eğitim (yıl)	0.723	0.600	0.423	0.305	1.000	
(6) Yaş	-0.201	-0.306	-0.155	-0.122	-0.319	1.000

Ek Tablo 2. Regresyon modellerinin VIF katsayıları

Tablo 3 için VIF değerleri			
Bağımlı D.: ISEI	ISSP 2009	HÍA 2010	YEA 2012
Ebeveyn isei	1.11	1.65	1.63
Eğitim (yıl)	1.17	1.43	1.41
Yaş	1.12	1.07	1.13
Kadın	1.04	1.03	1.01
Ebeveyn eğitim (yıl)		1.82	
Ebeveyn-Lise			1.23
Ebeveyn-Üniversite			1.52
Ortalama VIF	1.11	1.4	1.32

Tablo 4 için VIF değerleri			
Bağımlı D.: CAMSIS	ISSP 2009	HÍA 2010	YEA 2012
Ebeveyn CAMSIS	1.26	1.17	1.23
Eğitim (yıl)	1.24	1.39	1.39
Yaş	1.14	1.08	1.13
Kadın	1.07	1.02	1.01
Ebeveyn eğitim		1.46	
Ebeveyn-Lise			1.16
Ebeveyn-Üniversite			1.27
Ortalama VIF	1.18	1.23	1.2

Tablo 5 için VIF değerleri			
Bağımlı D.: EGP	ISSP 2009	HÍA 2010	YEA 2012
Ebeveyn EGP			
Vasıflı işçi	1.08	1.08	1.07
Rutin teknik işler	1.18	1.14	1.15
Alt yöneticiler	1.37	1.3	1.11
Üst yöneticiler	1.19	1.28	1.59
Eğitim (yıl)	1.51	1.43	1.43
Yaş	1.13	1.08	1.14
Kadın	1.06	1.02	1.01
Ebeveyn Eğitim		1.69	
Ebeveyn-Lise			1.22
Ebeveyn-Üniversite			1.55
Ortalama VIF	1.22	1.25	1.25

